

HOLLANDA VE NORVEÇ PLÂNLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Baran TUNCER

I. GİRİŞ

Ekonomik Plânlama son yılların üzerinde en fazla konuşulan ve münakaşa edilen konularından birisi olmakta devam etmekte ve gelecekte daha da önem kazanacağı benzemektedir. Bilhassa II. Dünya Harbinin bitiminden beri gelişmiş veya az gelişmiş olsun ve siyasi görüşleri ne kadar farklı bulunursa bulunsun pekçok memleket ekonomik faaliyetlerini bir plân içerisinde yürütme çabası göstermektedirler.

II. Dünya Harbinin hemen arkasından, İngiltere, Fransa, İtalya, İskandinav memleketleri ve Hollanda dahil çeşitli Avrupa memleketleri, karşılaşmış oldukları kıtlık ve diğer ekonomik problemler karşısında ellerinde bulunan kaynakları daha bilinçli bir şekilde düzenlemek ihtiyacını duydular. Bu durum onları, çeşitli ekonomik faaliyetler arasında bir koordinasyon kurmak ve belli ekonomik politikaları takip edebilmek amacıyla merkezî plânlama teşkilâtları kurmaya, yıllık ve uzun - devre plânları yapmaya sevketti. İstatistikî metod ve malûmat toplanmasında görülen gelişmeler, büyük komputer makinelerindeki teknik ilerlemeler, bu sahada çeşitli akademisyen ve teknisyenlerin daha çok sayıda ve kolaylıkla yetişmiş olması, plânlama model ve metodlarının daha kolaylıkla tatbik edilebilmesi imkânını sağladı. Hattâ bu ekonomik kıtlık ve yeniden inşa devresi sona erdikten sonra da, bazıları karakter ve fonksiyonlarını değiştirmiş olmakla beraber, kurulan plânlama teşkilâtları faaliyetlerine devam ettiler.

Diğer taraftan, az gelişmiş memleketlerin kalkınması da son yıllarda büyük bir önem kazanmış bulunuyor. İleri derecede millî yetçi hükümetlerin iş başına geldiği pekçok yeni devlet ortaya çıkmakta ve az gelişmiş memleketlerin hepsinde gelişmeye karşı yeni bir uyanıklık doğmaktadır. Fertlerin hayat standartlarını yükseltmek çabasında olan bu memleketler, sermaye kıtlığı, yetişmiş personel ve müteşebbüs sayılabilecek kimselerin azlığı, doğal kaynakların yetersizliği ve daha başka halli güç problemlerle karşı karşıya bulunmaktadırlar. Değişen nisbetlerde plân yapma, kıt olan kaynaklarını en iyi bir şekilde dağıtabilmek için pek çoğuna tek yol olarak gözükmektedir.

Bu çalışmada biz iki gelişmiş Batı Avrupa memleketini ele aldık ve bu memleketlerde tatbik edilen plânlama metod ve teşkilâtlarını incelemeye çalıştık. Ancak bu memleketlerde kullanılan plânlama teknik ve metodlarının daha çok gelişmiş memleketler bakımından önemli olduğu göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu konuda önce her iki memleketin özellik ve plân tekniklerini ayrı ayrı ele alacağız, sonra da bunlardan müşterek bazı sonuçlar çıkartmaya çalışacağız.

II. HOLLANDA'DA EKONOMİK PLÂNLAMA

A. Hollanda Ekonomisi Hakkında Genel Bilgiler :

Hollanda ekonomisinin başlıca özellikleri; ziraat ve sanayiın birlikte ekonomiye hâkim bulunması, doğal kaynakların kıt olması ve ekonominin büyük ölçüde dış ticarete bağlı bulunmasıdır. Ticaret ve ulaştırma halkın istigal ettiği başlıca mesleklerdir. Bütün bu faktörler Hollanda ekonomisini dünya ekonomisindeki değişmelere karşı hassas bir hale getirmektedir.

Hollanda, yılda binde 13.5 luk bir nüfus artışı ile Batı Avrupa memleketleri arasında nüfusun en hızla arttığı memlekettir. Nüfus takriben 11.6 milyar olup kilometre kareye 344 kişi düşmektedir (1).

(1) Organization for European Economic Cooperation, *Benelux*, Paris, July 1961.

Bütün bunlara rağmen Hollanda ekonomisi hızla gelişmektedir. Gerçekten Hollanda, Avrupa memleketleri içinde en süratli gelişen memleketlerden birisidir. 1950 ile 1958 yılları arasında millî gelir hemen hemen iki misli olmuştur. Bu artışın bir kısmını enflasyona atfetmek mümkünse de, artışın daha çok verimlilikteki yükselmeden doğduğunu söylemek yerinde olur. Üretim endeksi 1953 de 100 iken, 1957 de 126 ya ve 1959 da da 138 yükselmiş bulunmaktadır (2).

Son yıllarda, daha çok denizaşırı yatırımların etkisiyle Hollanda müsbet bir ticaret dengesine sahip bulunmaktadır.

Hollanda ekonomisinde daha çok özel teşebbüs hâkim durumdadır. Bununla beraber devlet ekonominin ana sektörleri üzerinde belli bir nisbette kontrola sahiptir.

B. İktisadî Plânlama Faaliyetleri :

Hollanda da, İkinci Dünya Harbini hemen takiben devletin, fiyat kontrolleri, ithalât sınırlamaları, karneleme v.s. şeklinde ekonomik faaliyetlere koymuş olduğu sınırlamalar, bu tedbirlerin alınmasını gerektiren sebepler önemlerini kaybettikçe zamanla gevşetildi. Bununla beraber, devletin ekonomik faaliyetlere karşı duyduğu ilgi azalmadı ve bu defa kendisini, ekonomik plânlama ile ekonomiye öncülük etme şeklinde belli etti. Nüfustaki hızlı artışın etkisi altında devletin politikası, tam çalıştırmanın devam ettirilmesi ödemler dengesindeki dengenin korunması, yurt içi fiyat istikrarının temini ve devamının sağlanması, sosyal adalete uygun bir gelir ve servet dağılımının elde edilmesi şeklindeki ekonomik problemlerin üzerinde toplandı.

Hollanda da bu hedefler dikkate alınarak hazırlanan ekonomik plânlara, tamamlayıcı bir karaktere sahip olup başlıca iki proseyi

(2) U.S. Dept. of Commerce, *Basic Data on the Economy of the Netherlands*, Part 1, No. 61-8, s. 2.

ihtivâ eder. Bunlardan birincisi özel sektörün faaliyetlerini tahmin, ikincisi ise, millî politika hedeflerini, belli devlet faaliyetleri halinde fiiliyata aksettirmektir (3).

Ekonomik plânlama kanunu adı verilen resmî dökümanda da «plân» terimi «memleket ekonomisi ile ilgili dengeli bir tahminler ve direktifler sistemi» olarak tarif olunmaktadır (4).

I. Merkezî Plânlama Dairesi :

Hollanda da Merkezî Plânlama Dairesi 1945 Eylülünde kurulmuş olmakla beraber, bugünkü halini 21. Nisan. 1947 kanunuyla almış bulunmaktadır. Aynı kanuna göre Daire, resmen Ekonomik İşler Bakanlığına bağlı bulunmaktadır.

Merkezî Plânlama Dairesinin başlıca üç kişilik bir idareciler grubu bulunur. Bunlardan biri direktör ve diğer ikisi de direktör yardımcısıdır. Daire, «strüktürel problemler» «kısa - devre makro-plânlama» ve bir de «endüstri kolları» olmak üzere başlıca üç bölüme ayrılmıştır. Dairenin doksan kişilik bir kadrosu vardır.

Diğer taraftan bir «Merkezî Plânlama Komitesi» Daire ile müşterek çalışır ve Ekonomik İşler Bakanlığı ile Plânlama Dairesinin idareciler kadrosuna müşavir bir organ hüviyetinde hizmet eder.

Merkezî Plânlama Dairesinin başlıca fonksiyonları şunlardır:

1) Yıllık merkezî ekonomik plânlar vasıtasıyla hükümete tavsiyelerde bulunmak, 2) zaman zaman uzun - devre plânları hazırlamak, ve 3) sorulduğu zaman veya kendi inisiyatifi ile çeşitli hususlarda hükümete tavsiyelerde bulunmak. Kısaca söylemek gerekirse Daire, ekonomik, sosyal ve malî siyaset meseleleri üzerinde tavsiye kapasitesine sahip bir ekonomik plânlama ve araştırma müessesesidir.

(3) Stanislas Wellisz, «Economic Planning in the Netherlands, France, and Italy», *Journal of Political Economy*, June 1960, s. 25.

(4) Central Planning Bureau, *Scope and Methods of the Central Planning Bureau*, The Hague, August 1956, s. 8.

Merkezî Plânlama Dairesinin kuruluş ve fonksiyonları hakkında kısa bilgi verdikten sonra, şimdi de Dairenin tatbik etmekte olduğu plânlama metodlarının münakaşasına geçelim.

2. Kısa - Devre Ekonomik Plânlama :

Merkezî Plânlama Dairesi 1946 yılındanberi Hollanda ekonomisi için yıllık plânlar hazırlamaktadır. Ancak plânlamada matematik modellerin kullanılması için ilk teşebbüs 1952 yılında yapılmış bulunmaktadır.

1955 yılında kullanılan model, günümüzde Hollanda'da tatbik edilen modellere iyi bir misâl olarak kabul edilebilir. Bu modelde başlıca beş eşitlik bulunmaktadır: 1) seçilmiş tarif ve ünitelere dayanan iki veya daha çok değişken arasındaki münasebetleri gösteren tarif eşitlikleri (5), 2) gayrî safi sosyal hasılanın hesabını temsilen eden bir denge eşitliği, 3) vergilerin seviyesini ve sosyal güvenlik ödemelerini temsil eden dört müessesesevî eşitlik, 4) bir tanesi ithalâtı, diğeri ise istihdamı izah etmek üzere, iki teknik eşitlik, ve 5) davranış eşitlikleri; iki tüketim eşitliği, bir net yatırım eşitliği, bir ihracat eşitliği ve dört tane de tüketim ve yatırım mallarındaki ve devlet satınalmalarındaki fiyat değişmelerini gösteren eşitlik.

Modelde kullanılan değişkenler-ki bunlar bazı ekonomik büyüklüklerdir-ya içten doğan, ya da dıştan doğan değişkenlerdir. İçten doğan değişkenler modeldeki münasebetlere bağlıdır, dıştan doğan değişkenler ise sistemin tamamen dışında teşekkül ederler. Diğer taraftan içten doğan değişkenler dıştan doğan değişkenlere bağlı olduğu halde, ilkinçiler tamamen birincilerden müstakildir. Modelde toplam yirmiyedi tane içten doğan değişken bulunmaktadır (6).

- (5) Meselâ $C = X_L + X_{ZC} - \dot{C}_F - C_O$ eşitliği, teşebbüslerden temin edilen toplam tüketimi, ücretlerden ve diğer gelirlerden doğan tüketim toplamından, dış âlem ve hükümetin sebep olduğu tüketimin çıkartılması şeklinde tarif etmektedir. 1955 plânında bu mahiyette on bir eşitlik bulunmaktadır.
- (6) İçten doğan değişkenlerden bazıları: özel tüketim hacmi, ithalât ve ihracat hacmi, toplam tüketim seviyesi, amortismanlar, vergiler, tüketim malları fiyat endeksi, yatırım malları, v.s..

Her ekonomik modelde olduğu gibi, bu değişkenler için bulunan değerler de sadece yaklaşık hesaplamalardır. Aynı zamanda yapılan basitleştirmelerin sonucu olarak da, bu değerler ancak kısa - devre tahminler için kullanılabilir.

Elde edilen bu değerler daha sonra, millî muhasebe esaslarına göre hazırlanan bütçeye aktarılır. Diğer taraftan ekonomideki bütün gelir ve giderleri toplu bir şekilde göstermek amacıyla, 1955 denberi ekonomik plânlara bir de para bölümü ilâve edilmektedir. Plân, aynı zamanda başlıca endüstri gruplarının hazırlamış oldukları tahminleri ihtiva etmekte ve bu çeşitli tahminler input - output metoduna göre bir arada gösterilmektedir.

Kısa - devre plânlama ile ilgili açıklamalarımızı bitirmeden önce, burada «plân» ile «tahminler» terimleri arasındaki ayrıma dikkati çekmek yerinde olur. Şimdiye kadar yapmış olduğumuz açıklamalar Hollanda'da kısa - devre plânlamanın «tahminler»den (Hollanda'da kullanılan mânâsiyle) ibaret olduğunu göstermektedir. Tahmin ile plân arasındaki başlıca farka gelince; birincisinde değişmeyen bir hükümet politikasının varlığı farzolanarak hesaplamaların ona göre yapılması, ikincisinde ise ekonomik politika da yapılabilecek değişikliklerin nazarı dikkate alınmasıdır.

3. Uzun - Devre Ekonomik Plânlar :

Münakaşasını bitirmiş bulunduğumuz kısa - devre plânlar veya tahminler yanında, Merkezî plânlama Dairesi Hollanda'da ekonominin gelişme temayülünün tesbiti için çeşitli denemeler yapmıştır. Bu çalışmalar genel olarak uzun - devre plânları olarak nazarı itibare alınabilir.

Bu plânlardan ilki 1946 ile 1952 arasındaki devreyi kapsayan «Temel Plân»dır. Bu plân, ilgili yıllara ait genel bilgileri ihtiva etmekte ve gelişme prosesinin alabileceği değişik yolları göstermekteydi. Aynı sahada daha entansif bir çalışma 1949 yılında tamamlanmış ve alınan sonuçlar «Hollanda'nın Strüktürel Gelişmesi Hakkında Memorandum» adlı dökümanda gösterilmiştir. Bu rapor 1948-1952 /53 arasındaki devreyi kapsamaktadır.

Her iki rapor da «deneme - ve - hata» metoduna göre hazırlanmış olup birincisinde kullanılan metod ikincisine nisbetle daha ilkeldir.

Hollanda'da Harbi takibeden geçiş devresi de atlatıldıktan sonra, uzun - devre gelişme problemlerinin tesbiti ve ekonominin potansiyellerinin araştırılması ihtiyacı kendisini hissettirdi. Bu sahada etraflı bir çalışma sonunda, 1950 ile 1970 arasındaki devreyi kapsayan yirmi senelik bir uzun - devre plâni hazırlandı ve elde edilen sonuçlar «Hollanda'nın Ekonomik Potansiyellerinin Araştırılması Üzerinde Çalışma» adlı bir kitapta yayınlandı.

Bu çalışmada ele alınan başlıca mesele, mevcut şartlar muvacehesinde adam başına gerçek gelirin azamîleştirilmesi için ekonomik politika alâtlerinin nasıl kullanılacağı idi. Şüphesiz böyle bir hedef çok elastikî bir hedeftir. Bunun yanında, birisi işsizlik seviyesi, diğeri ise sermaye ihracat miktarı ile ilgili iki hedef daha konulmuştur.

Bu hedeflere varmak için plânda çeşitli politika vasıtaları da gösterilmiş bulunmaktadır. Malî politika ve para politikası, göçle ilgili subvansiyonlar, ithalât ikame imkânları, hükümetin sahip olduğu vasıtalarından bazılarıdır. Aynı zamanda hükümet yurt içi ücretlerle ihracat fiyat seviyesi üzerinde ve hükümet tasarrufları ile de tasarruf nisbeti üzerinde etken olabilir.

Diğer taraftan, gelirin azamîleştirilmesi iki bakımdan sınırlı bulunmaktadır. Bunlardan birisi Hollanda'nın artan nüfusu, diğeri ise Hollanda ihracat ve ithalâtının fiyatlarıdır. Bunların her ikisinin de dıştan değişkenler olarak kabul edilmesi gerekir. Çünkü bunların dahilî iktisadî politika ile değiştirilmesi imkânı yoktur.

Gelecek uzun - devre gelişmenin tesbitinde «değişmezlikler metodu» kullanılmıştır. Bu metoda göre, belli bir değişkenin gelişmesi, diğer bir veya daha fazla değişkenin gelişmesi ile ilgili olarak ele alınmaktadır. İki değişken arasındaki bu münasebete bir «değişmezlik» denilmektedir. Bu ve diğer münasebetler, uzun - devre gelişme «model» ini teşkil eden eşitlikler sistemi halinde göstermiştir. Model de iki eşitlik sistemi gösterilmektedir. Birinci sistem eşitlikler «makro - ekonomik analiz» i teşkil etmekte, ikinci sistem ise «sanayi kolları analizi»ni meydana getirmektedir.

Makro - ekonomik modelde dört çeşit eşitlik kullanılmıştır. Bunlar; denge eşitlikleri, sermaye, işgücü ve ithalât eşitlikleridir.

Denge eşitliği, $y = v - d - b(1 - p)$ şeklindedir. Burada y millî istihsalı, v gayrî safi millî hasılayı, d amortismanları, b ihracatı, p de ihracat fiyat seviyesini temsil etmektedir.

Belli bir üretim artış oranı elde edebilmek için gerekli tasarruf miktarı, eşitliklerin «sermaye» bölümünden hesap edilebilir. Modeldeki işgücü eşitlikleri, nüfus artışı ile, tam çalıştırma durumu arasındaki münasebetleri göstermektedir. «İthalât» eşitlikleri ise, ödeme dengesinin muvazenede olduğu faraziyesi altında, üretim hacminin ithalât kanalıyla ne şekilde ihracat hacmine bağlı olduğunu ifade etmektedir.

Modelde verilen malûmata göre, üç üretim faktörünün arz ve talebini tesbit eden faktörler ve aynı zamanda bunlarla ilgili politika vasıtaları aşağıda özet olarak verilmiştir (7).

SERMAYE	Arz	İçten doğan	: millî gelir
		Vasıta	: tasarruf kotası
	Talep	İçten doğan	: üretim hacmi
İTHALÂT	Arz	Dıştan doğan	: nüfus artışı
		İçten doğan	: millî gelir
		Vasıta	: net göçler
	Talep	İçten doğan	: üretim hacmi
İŞGÜCÜ	Arz	Dıştan doğan	: dış âlem geliri
		Vasıta	: ihracat fiyatı
	Talep	İçten doğan	: ithalât ikamesi

Yukarıda açıklanan münasebetlere göre, dengeli bir gelişme elde etmenin iki şartı vardır. Bir kere, her üretim faktörü için arz ve

(7) Central Planning Bureau, *op.cit.* s. 45.

talep birbirine eşit olmalıdır; ikinci olarak da, bütün üretim faktörlerinde talep yönünden üretim hacmi hayatî bir faktör olduğu için, yukarıda sözü geçen eşitlik her faktör için aynı bir üretim hacmine tekabül eden bir seviyede tahakkuk etmelidir.

Sözü geçen vasıtalarından iki tanesinin kullanılması sistemde bir denge yaratabilirse de bu gelişme seviyesinin optimal olacağını hiç bir zaman garanti etmez. Azamî bir gelişme elde edilebilmesi için çeşitli alternatifler gösterilmiştir. Bunlardan bir tanesi ihracat fiyatını azaltmak suretiyle üretim hacmini artırmaktadır. Bu dolayısıyla verimliliği ve gelirleri artıran bir tesir yaratacaktır. Ancak bu artan verimden yapılan istifade, ticaret hadlerinin menfi yönde değişmesinden doğacak zarardan daha büyük olursa bir değer taşır.

Sistemde, azamî gelişmeyi elde edebilmek için başka bir vasıta daha bulunmaktadır. Bu da ithalât iktamesi ile alakalı olup meselenin talep tarafını ilgilendirmektedir.

Bu dört vasıtanın çeşitli şekillerde kullanılması suretiyle, gelişme seviyesinde bir âzamiye varmak mümkün olabilir.

Makro - ekonomik tahminlere ilâve olarak, uzun - devre plânlarda bir de sanayi kolları analizi bulunmaktadır. Bu maksatla, sanayinin çeşitli kollarında bir output paternine ulaşabilmek için input-output analizinden istifade edilir.

Makro - ekonomik modelde toplam tüketim, yatırımlar ve ihracat hesap edilebileceği için, sanayi kollarında nihai talep seviyesi kolaylıkla bulunabilir. Input - output metodu yardımıyla da sanayiler - arası münasebetleri tesbit etmek mümkün olmaktadır. Bu da toplum out-put paternini tespitinde yardımcı olur.

Son olarak her sanayi kolu için işgücünün bölgesel dağılımı da plâna eklenmiş bulunmaktadır.

III. NORVEÇ'DE EKONOMİK PLÂNLAMA

A. Norveç Ekonomisi Hakkında Genel Bilgiler :

Norveç'in nüfusu 3.6 Milyon olup, kilometre kareye 11 kişi düş-

mektedir. Nüfus artışı yılda binde 9.1 olup Hollanda'ya nisbetle daha yavaştır (8).

İmalât sanayii, madencilik ve ticaret sektörlerinin hakîm bulunduğu Norveç'te gayrî safi millî hasıla takriben beş milyar dolardır (1960 yılında) (9).

Doğal kaynaklar bakımından oldukça fakir bulunan memleket, dahî çok dış ticarete dayanmakta ve nisbeten yüksek olan hayat standardını-adam başına gelir takriben 1300 dolar - gelişmiş dış ticaret sektörüne borçlu bulunmaktadır. Diğer taraftan aynı gerçek Norveç ekonomisini dünya piyasasındaki dalgalanmalara karşı çok hassas bir duruma sokmaktadır.

Norveç ekonomisi esas itibariyle özel teşebbüse dayanmaktadır. Bununla beraber devlet büyük işletmelerin sahibi bulunmakta veya bunlara ortak olmaktadır. Aynı zamanda devletin ekonomik faaliyetler üzerinde önemli derecede kontrolü bulunmaktadır.

B. Ekonomik Plânlama :

Diğer birçok Avrupa memleketinde olduğu gibi, II. Dünya Harbi sonunda Norveç'te çok ciddî ekonomik problemlerle karşı karşıya kaldı. Ekonomik kapasitenin eski haline getirilmesi, fazla talep yüzünden doğan enflasyonist fiyat basıncının kontrolü, ödeme dengesi açıklarının kapatılması bu problemlerin bazılarıydı. Bu durumu düzeltebilmek için, fiyat kontrolleri, karne v.s. şeklinde çok şumûllü tedbir ve kontroller ekonomik faaliyetlerin her safhasına tatbik edildi. Hükümet, tam çalıştırma, yüksek seviyede bir sermaye terakümü, bazı sahalarda gelirin eşitleştirilmesi, enflasyonun önlenmesi ve dış ticarete uzun - devre dengesinin sağlanması hedeflerini öngören bir ekonomi politikası takip etti.

(8) The Organization for European Economic Cooperation, *Norway*, Paris, June 1961, s. 2.

(9) U.S. Dept. of Commerce, *Basic Data on the Economy of Norway*, Part I, No. 61-22, s. 2.

Ekonomik durum düzeldikçe, mal arzına olan fazla talep gittikçe kaybolmaya başladı ve doğrudan doğruya kontroller lüzumsuz hale geldi. Bununla beraber, dış ekonomik faaliyetlerde kredi kontrolleri ve ihracatta subvansiyon verilmesi gibi tedbirler devam ettirildi. Devletin, ekonomik karar almalarında aktif bir şekilde rol aldığı ve ekonomik kuvvetler üzerinde belli nisbetlerde kontrolde bulunduğu bir memlekette, daha etken olabilmesi için bazı analitik vasıtalara ihtiyacı olduğu aşikârdır. İşte Norveç'te hazırlanan plân ve programlar bu gayeye hizmet etmekte ve «ekonomik politikanın islahı, idarî makamların birbirinin yaptığı işlerden daha iyi haberdar olması ve yapılan işler arasında bir koordinasyon sağlanması» amacıyla hazırlanmaktadır (10).

Yıllık ve aynı zamanda uzun - devre için hazırlanan bütçeler hükümetin kantitatif ekonomik plânları mahiyetindedir. Bu global plânlara ilâve olarak da, Norveç'te bölgesel plânlara ve kısmî uzun - devre sanayi plânları hazırlanmaktadır.

Biz burada yalnızca global plânlara üzerinde duracağız.

C. Norveç Plânlamasında Metod ve Organizasyon :

1. Plânlama Metodu :

Yıllık ve uzun - devre bütçelerin Norveç'te plân mahiyetinde olduğuna temas etmiş bulunuyoruz. Bununla beraber Norveç'teki bütçe modeli gerçek bir ekonomik plânın bütün vasıflarına sahip olmaktan uzak bulunmakta ve sadece Norveç sosyal hesaplarında öngörülen başlıca münasebetlerin iyi bir şekilde tarif ve gösterilmesini ihtiva etmektedir (11).

Aynı zamanda Norveç plânında, rakamlarla ifade edilmiş çeşitli ekonomik davranışlar arasındaki münasebetler de gösterilmiş bulunmaktadır. Bununla beraber, bu durum hükümetleri belli

(10) P.J. Bjerve, *Planning in Norway: 1947-1956*, North Holland Pub. Co. Amsterdam 1959, s. 328.

(11) *Ibid.* s. 24.

politikaların takibinde hiçbir zaman bağlayıcı mahiyette değildir. Gerçekten hükümet faaliyetlerinde sözünü ettiğimiz ve «hükümet değişkenleri» denilen münasebetler yanında, sistemin dışından doğan ve «malûmat değişkenleri» ve «özel sektör değişkenleri» denilen verilerden de istifade eder.

Norveç'te bütçenin hazırlanmasında, plân yılından önceki yıla ait **ex post** sosyal hesaplar esas olarak alınır. Aynı zamanda ferdî teşebbüslerin özellikle yatırım ve ihracatla ilgili olarak yapmış oldukları araştırmalardan da büyük ölçüde faydalanılır. Bütçenin hazırlanmasında, plân öncesi yılına ait **ex post** istatistikleri çok önemli olduğu için, bu istatistiklerin genellikle ait olduğu ayı takiben on gün içerisinde çıkartılmasına gayret edilir.

Norveç'te yıllık bütçeler ait olduğu yıl içerisinde basılır. Bunun yanında 1946 yılından itibaren dört tane uzun - devre bütçesi de çıkartılmış bulunmaktadır. Bu bütçeler, 1946-1950, 1948-49, 1951-52, 1953-1957, ve 1958-1961 devrelerini kavramaktadır.

Belli bir devreye ait bütçe dökümanları a) ait olduğu yılın bütçe rakamlarını, b) çeşitli direktifleri, ve c) hem plân öncesi yılına ait **ex post** gelişmenin ve hem de plân yılında beklenen gelişmenin birer analizini ihtiva eder (12).

Bir bakıma bütçe dökümanları, politikayı tayin edenlerin takip edecekleri ve gözönünde bulunduracakları faraziye ve projeksiyonları açıklamakta ve böylece hükümet etmeyi aşikâr bir hale getirmektedir. Bütçe aynı zamanda, bütçe dökümanındaki çeşitli kalemler halinde gösterilen ekonomik hedeflerin erişilmesi için ekonomik politika vasıtalarının da nasıl kullanılacağını gösterir. Bununla beraber, hükümetin politikasında değişiklikler ve daha doğru ve teferruatlı malûmatın bulunması gibi sebeplerle Norveç bütçeleri bir dereceye kadar değiştirilebilir ve değiştirilmektedir. Bir plân yılı içinde çeşitli zamanlarda raporlar çıkartılmakta ve bu

(12) *Ibid.*, s. 30.

raporlarda plân yılına ait **ex ante** ve **ex post** rakamlarla ekonomik gidişteki değişiklikler gösterilmektedir. Lüzumlu değişiklikler, bu malûmata dayanılarak yapılmakta ve yine bu değişiklikler de aynı raporlarda basılmaktadır. Norveç'te bütçelerin bu şekilde nisbeten kolaylıkla değiştirebilmeleri Norveç plânının elâstikî hüviyetini de belirtmektedir.

2. Norveç Plânlamasında Teşkilât ve İdare:

Norveç'te bütün plânlama faaliyetleri Başbakanın başkanlığında bir Ekonomik Faaliyetler Kabine Komitesi tarafından koordine edilmektedir. Bu Komite, İdarenin çeşitli kollarının temsilcilerinden teşekkül eden bir Millî Bütçe Komitesi ile daimi olarak işbirliği yapmaktadır. Bu ikinci Komitenin başında doğrudan doğruya Maliye Bakanına mesul bulunan, Maliye Bakanlığı Ekonomik Plânlama Dairesinin başkanı bulunmaktadır.

Kabine Komitesi'nin fonksiyonu bütçedeki kalemlerle ilgili belli politika kararlarını almaktır. Diğer taraftan plânla ilgili nihai kararlar Kabinenin kendisi tarafından alınır. Millî Komite'nin görevi ise yardımcı mahiyettedir. Bu Komite üyelerinin görevi çeşitli bakanlıkların menfaatlerini temsil etmek ve aynı zamanda bu bakanlıklarla Komite arasında bir bağlantı kurmaktır. Plânın koordine edilmesi gibi daha teknik mahiyetteki işler, Millî Bütçe Komitesinin bir organı olan Millî Bütçe Bölümü tarafından yapılır.

Plânlamada bir koordinasyonun temin edilebilmesi için Kabine, fiilî plânlama faaliyetleri başlamadan önce plânlama organlarına bazı kalitatif direktifler gönderir. Bütçenin hazırlanması önce ilgili bakanlıklarda başlar. Yukarıda sözü geçen Komiteler kendilerine verilen rakamlar arasında bir koordinasyon kurma ve uzlaştırma görevlerini de yüklenmiş bulunmaktadır. Nihai **ex ante** bütçe rakamları Bakanlıklar tarafından teklif edilen rakamlar üzerinde yapılan müteaddit düzeltmelerden sonra ortaya çıkmış olur.

Böylece Hollanda ve Norveç plânları ile ilgili açıklamalarımızı bitirmiş bulunuyoruz. Şimdi de bu plânlama metodlarının kısa bir değerlendirme ve mukayesesini yapalım.

VI. SONUÇ

Bu konuda önce, «plân» ve «ekonomik plânlama» terimlerinin çeşitli kimseler tarafından farklı farklı anlaşıldığına dikkati çekmek yerinde olur. Bir uçta plânı «geleceğin dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi» olarak tanıyanlar, diğer uçta da «bütün ekonomik faaliyetlerin bir merkezden idare edilmesi»ni plânlama olarak kabul edenler bulunmaktadır (13).

Prensip ve mutevvalarında birbirlerinden ayrılmakla beraber Hollanda ve Norveç plânları, plânlamanın bu birinci tarifine daha çok yaklaşmaktadır. Gerçekten, Hollanda da tatbik edildiği şekliyle plânlama «tarafsız bir tekniktir». Hollanda plânı ekonominin gelecekte alacağı durum hakkında bir seri tahminden ibarettir. Plânın gayesi hükümete, ekonomik gelişmeye en fazla faydası olacak metod ve hareketi seçme imkânı verebilmek için lüzumlu vasıtaları göstermektir. Merkezî Plânlama Dairesi tarafından hazırlanan plânlar hiçbir üretim hedefi veya projeyi ihtiva etmez. Bu söylenen hususlar daha önceki yıllarda hazırlanan plânlarda bulunmakla beraber, son yıllarda artık tamamiyle ortadan kalkmış bulunmaktadır.

Bununla beraber Norveç plânı, Hollanda plânı ile mukayese edildiği zaman daha az mükemmel bir teknik olarak gözükmektedir. Norveç'te bütçe hükümetin karar almalarında bir tutarlık elde edebilmek için idari bir vasıta olarak kullanılmaktadır. Sistemde mevcut bazı özel sektör değişkenleri üzerinde devletin tesiri çok zayıf olduğundan bütçenin bir program karakteri dahi bazı hallerde münakaşa edilebilir bir haldedir.

Bütün bu müşahedeler bizi, bu plânlama metodları ve tatbikatının bu memleketlerde yetersiz ve başarısız olduğu sonucuna götürmemelidir. Aksine, hem Hollanda ve hem de Norveç ekonomileri devamlı olarak önemli gelişmeler göstermekte ve bu memleketlerde hükümetlerin öngördükleri hedeflere büyük ölçüde erişilmektedir.

(13) E. W. Mason, *Economic Planning in Underdeveloped Countries*, Fortham Univ. Press, 1962, s. 41.